

TEOLOGISKA HÖGSKOLAN STOCKHOLM

Programmet religion, kultur samhälle

Kandidatuppsats

HT, 2017

Det ”sekulära” Sverige?

**En kvalitativ studie av begreppet sekularisering i relation till det
postkristna svenska folket**

Författare: William Dalfors

Handledare: Ulf Johansson Dahre

Teologiska högskolan Stockholm

Sammanfattning/Abstract

Sweden is often described as being one of the more secular nations in the world by various surveys and sources, but how true is this statement? In this paper I examine what has been said on the topic of secularization in Sweden by leading sociologists in the field and then in turn analyze this information in order to finally reach a conclusion of my own. My intention with this bachelor's thesis is to shine a light on the relationship between what has come to be described as the "*post-christian*" population by sociologist David Thurfjell and the process of secularization on an individual level.

The two questions that form the basis for this paper are: "*Is the swedish population as secular/non-believing as it's claimed to be?*" and "*Has there been a shift in the form the Christian religion takes on an individual level and if so what can this new shape then possibly look like?*".

The result of the analysis indicates that the swedish population might not be as secular as it is often put forward as being. While the church-oriented religion that the *Church of Sweden* represents might be losing traction amongst the post-Christian population, this does not necessarily mean religion as a whole is in a gradual decline in swedish society. The information presented herein points towards a possible shift in swedish society from a mainly church-oriented form of religion to a more privatized version sometimes described as the *invisible religion*.

Engelsk titel

"Secular" Sweden? – A qualitative study of the process of secularization in relation to the post-christian Swedish population.

Nyckelord

Sekularisering; Privatreligion; Kyrkocentrerad religion; Individcentrerad religion; Postkristen

Innehållsförteckning

Kapitel 1

1. Inledning	5
1.1 Centrala begrepp.....	7
1.2 Bakgrund.....	9

Kapitel 2

2. Syfte, frågeställningar och avgränsningar	9
2.1 Syfte.....	9
2.2 Frågeställningar.....	10
2.3 Avgränsningar.....	10

Kapitel 3

3. Metod och teori	11
3.1 Metod.....	11
3.2 Teori.....	13

Kapitel 4

4. Tidigare forskning	14
------------------------------------	-----------

Kapitel 5

5. Resultat och analys	22
-------------------------------------	-----------

Kapitel 6

6. Reflektion och slutsats	27
---	-----------

6.1 Reflektion.....	27
6.2 Slutsats.....	28

Källförteckning

Kapitel 1

1. Inledning

Antalet svenskar som själva hävdade sig ha en tro på gud i en eller annan form låg under året 2016 på en siffra av 4 utav 10 enligt SOM-institutet (samhälle, opinion, medier) vid Göteborgs universitet¹ som varje år regelbundet genomför en undersökning där frågor kring ämnena religion och tro ingår. Andelen svenskar som gick ur Svenska kyrkan nådde samtidigt en ny rekordnivå under 2016 med en total siffra på 86 000 individer som officiellt gick ur samfundet², vilket då innebar att siffran på den totala andelen av Sveriges befolkning som fortfarande var medlemmar gick från 82,9 procent år 2000 till en siffra av 63 procent år 2016.³ Viktigt att påpeka här är att siffran på antalet människor som valde att gå in i Svenska kyrkan under 2016 låg på 8000 individer, ungefär samma nivå som tidigare år.⁴ Trots detta är en siffra på 86 000 utträden utan tvekan en markant sänkning, och samtidigt som dessa siffror presenteras så påpekas det regelbundet hur Sverige och det svenska folket står i framkant när det kommer till hur pass sekulariserade vi generellt sett är.⁵ Detta, att det svenska folket har nått en så pass hög nivå av sekularisering likställs ibland med att vi har nått en hög grad av icke-tro bland befolkningen, men stämmer detta verkligen? Eller kan det möjligtvis vara som så att istället för att gudstron gradvis försvinner ifrån det svenska samhället och svenskarnas liv så är det istället själva *formen* som religiositeten tar hos individer som istället har skiftat?

Anledningen till varför den här uppsatsen är dedikerad till just frågan kring begreppet sekularisering och icke-troende kopplat till det svenska samhället och den postkristna svenska befolkningen är då detta är något jag tidigare har studerat såväl privat som i olika kurser men som jag dock gärna utökar mina kunskaper kring. Jag har vid ett flertal tillfällen hört individer såväl i klassrum som i vänskapskretsar som har hänvisat till olika studier och artiklar om Sverige som ett av världens mest sekulariserade länder som exempelvis den publicerad i

¹ Österberg, Thomas. *Allt färre svenskar tror på Gud*. Dagen. 2016-08-23. <http://www.dagen.se/allt-farre-svenskar-tror-pa-gud-1.768951> (hämtad 2017-11-08)

² TT. *Rekordtapp för Svenska kyrkan under 2016*. SvD. 2017-01-11. <https://www.svd.se/rekordtapp-for-svenska-kyrkan> (hämtad 2017-11-08)

³ TT. *Rekordtapp för Svenska kyrkan under 2016*. SvD. 2017-01-11. <https://www.svd.se/rekordtapp-for-svenska-kyrkan> (hämtad 2017-11-08)

⁴ Svenska kyrkan. *Svenska kyrkan i siffror*. Svenskkyrkan.se. 2017-11-13. <https://www.svenskkyrkan.se/statistik> (hämtad 2017-12-12)

⁵ Erneborg, Therésia. *Gallupundersökning: Sverige ett av världens mest sekulariserade länder*. Dagen. 2009-02-16. <http://www.dagen.se/gallupundersokning-sverige-ett-av-varldens-mest-sekulariserade-lander-1.173542> (hämtad 2017-11-08)

tidningen Metro av Tomas Lundin med titeln *Sverige världens tredje minst religiösa land*⁶ och har därigenom menat att detta är synonymt med att vi svenskar alla i stort sett är icke-troende eller ateister. Dock när jag tidigare själv har studerat det svenska samhället och relationen till den kristna religionen och sekulariseringsprocessen har jag fått ett annat intryck. Viktigt att påpeka här är att denna artikel är hämtad från tidningen Metro och är inte av vetenskaplig art vilket jag är medveten kan påverka innehållet.

Detta står alltså som anledningen till varför jag har valt att skriva om just detta ämne, jag vill med denna uppsats försöka bidra till att förtydliga (såväl för mig själv som för andra) relationen mellan religion(mer specifikt kristendomen) och det svenska samhället med fokus på den individuella nivån och svara på frågorna ”Är det svenska folket så sekulärt/icke-troende som det ofta påstås vara?” samt i kombination med detta även besvara frågan ”Har det skett ett skifte i den form den kristna religionen på individnivå tar och hur kan denna nya form isåfall se ut?”

Forskningsområdet kring det här ämnet är väl etablerat både i Sverige samt i omvärlden. I Sverige finner man böcker såsom *Det gudlösa folket: de postkristna svenskarna och religionen*(2015), i huvudsakligen en sammanställning av tidigare forskning skriven och presenterad av religionshistorikern David Thurfjell där han framför teorin om hur det mycket väl kan vara så att de mer institutionaliserade religiösa organisationerna såsom Svenska kyrkan kan stå inför något av en kris men att ”*religiositet i allmänhet*”⁷ som han beskriver det inte nödvändigtvis behöver göra det.

Utöver denna bok finns även svensk litteratur såsom *Nyreligiositet i Sverige: Ett religionsvetenskapligt perspektiv*(1998) skriven av professorn i religionsvetenskap Liselotte Frisk och *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*(2015) av religionsvetaren Mia Lövheim samt universitetslektorn i Religionshistoria och religionsbeteendevetenskap, Magdalena Nordin. Även boken *Religion utan organisation*(2005) av teologie doktorn i religionssociologi Lena Löwendahl där hon undersöker det hon benämner ”*privatreligion*”⁸ hos svenskar genom kvalitativa intervjuundersökningar är högst relevant för ämnet i fråga. Utanför Sverige finner man sociologer såsom Linda Woodhead, Paul Heelas, Grace Davie

⁶ Lundin, Tomas. *Sverige världens tredje minst religiösa land*. Metro. 2015-04-14.

<https://www.metro.se/artikel/sverige-varldens-tredje-minst-religiosa-land-xr> (hämtad 2017-11-08)

⁷ Thurfjell, David. *Det gudlösa folket: De postkristna svenskarna och religionen*. Stockholm: Molin och Sorgenfrei. 2015,29.

⁸ Löwendahl, Lena. *Religion utan organisation- om religiös rörlighet bland privatreligiösa*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion. 2005,19.

och Peter L. Berger som även dessa har haft stort inflytande på forskningsområdet och som alla är relevanta för den här uppsatsen.

Detta är en kortfattad summering av hur forskningsområdet ser ut och detta kommer att läggas fram mer utförligt under kapitel 5.1 *Tidigare forskning* och är en liten del av den litteratur jag kommer att använda mig av och hänvisa till under uppsatsens gång.

1.1 Centrala begrepp

Under *Centrala begrepp* syftar jag till att presentera samt ge tydliga förklaringar av några av de nyckelord som är centrala i innehållet och förståelsen av uppsatsen som helhet. Detta för att underlätta för läsaren och klargöra vilka definitioner av orden jag använder då det i flera fall kan finnas ett flertal olika sätt att tolka dessa på. När en uppsats skrivs är det lätt som författare att glömma bort att de ord man regelbundet stöter på inom litteraturen och sedan applicerar på sin egen text inte alltid är självklara för en utomstående läsare.

Sekularisering

Sekularisering är enligt Nationalencyklopedins egen definition de ”processer som innebär att religionen förlorar i betydelse i ett samhälle”.⁹ Sekularisering är dock en process som jag för tydlighetens skull väljer att dela in på tre olika nivåer i den här uppsatsen. Dessa beskriver jag som den *juridiska nivån*, den *samhälleliga nivån* och den *individuella nivån*, nivåer som inom det sociologiska forskningsområdet ofta benämns som *makro*, *meso* och *mikro*-nivåer. Den *juridiska nivån* är den process som innebär att en stat måste förhålla sig neutral till alla former av trosläror och aldrig basera några lagar på religiösa grunder. Den *samhälleliga nivån* beskriver hur ett samhälle i allt mindre grad färgas och präglas av religion och den *individuella nivån* behandlar hur individer på en personlig nivå blir allt mindre religiösa i relation till den institutionella formen av religion. I den här uppsatsen väljer jag att fokusera på den *individuella nivån* även kallad *mikronivån* av sekulariseringsprocessen för att inte skapa ett alltför omfattande undersökningsområde.

⁹ *Nationalencyklopedin*, sekularisering. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/sekularisering> (hämtad 2017-11-28)

Privatreligion

Den definition av privatreligiositet som används i denna uppsats är den som sociologen Lena Löwendahl använder sig utav i boken *Religion utan organisation*. Hon skriver: "...

*Privatiserad religion bör därför per definition kunna innefatta olika element från skilda trosföreställningar och omfatta allt från en diffus tro på "något" till mer specifika religiösa antaganden."*¹⁰ Privatreligiös är man utifrån Löwendahls definition om man anser sig själv vara religiös utan att aktivt delta i något religiöst samfund. Beskriver man sin tro som en tro på "en högre makt" eller någon form av transcendent kraft kan man befinna sig inom kategorin *privatreligiös*.

Kyrkocentrerad religion

En kyrkocentrerad religion kan med andra ord beskrivas som institutionaliserad religion. Den form av religion som vi generellt är mest bekanta med i form av olika religiösa samfund.

Svenska kyrkan står som ett exempel på en kyrkocentrerad religionsform.

Individcentrerad religion

Individcentrerad religion är ett begrepp hämtat från den tyske sociologen Thomas Luckmanns bok *The Invisible Religion* (1967) som har gemensamma drag med Löwendahls *privatreligion*. Inom en individcentrerad religion ligger fokus på den enskilda individens tolkning av vad som är det gudomliga. Det finns ingen rigid struktur eller gemensam delad tradition såsom inom en kyrkocentrerad religion likt den Svenska kyrkan står för då den befinner sig på det individuella planet. En tro på ett diffust "något" kan stå som ett exempel, en tro som förvisso kan (och ofta har) sin utgångspunkt i den institutionella religionens idéströmningar men som sedan har brutit sig loss därifrån.

Postkristen

Begreppet postkristen som jag använder mig av ett flertal gånger är utifrån den definition som David Thurfjell ger i boken *Det gudlösa folket- De postkristna svenskarna och religionen*. En postkristen är enligt Thurfjell den typ av individ som exempelvis är döpt eller konfirmerad i Svenska kyrkan, som firar olika kristna högtider som påsk och jul och kanske går på någon gudstjänst vid något enstaka tillfälle men som samtidigt aktivt undviker att kalla sig

¹⁰ Löwendahl, Lena. *Religion utan organisation- om religiös rörlighet bland privatreligiösa*. (Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2005).

religiös, troende eller kristen men gärna kallas för *andlig*. . Detta är kortfattat den definition av postkristen som David Thurfjell använder sig av.

1.2 Bakgrund

Thurfjell beskriver i sin bok *Det gudlösa folket- De postkristna svenskarna och religionen* (2015) hur de intervjuer han har gjort som ligger till grund för bokens innehåll alla hade gemensamt att de framställde en syn på det svenska samhället som oerhört sekulariserat.¹¹ Det här genomgående temat verkade oberoende av ålder då såväl individer i 25-års ålder och människor födda på 40-talet var av liknande uppfattning. Dock samtidigt som denna allmänna uppfattning finns påpekar exempelvis, som Thurfjell senare nämner, sociologen Curt Dahlgren att en annorlunda bild framkommer vid närmare analys. Den slutsats som där dras är att man inte kan prata om en process av sekularisering gällande det svenska folkets syn på religion, utan att det förvisso finns ett sjunkande intresse för den mer organiserade formen av religion som tillhandahålls av de traditionella svenska kyrkorna, men att när det gäller konceptet ”tro” är det som Thurfjell påpekar ”*snarare en fråga om förändring än om försvinnande*”.¹²

Det är just detta som Thurfjell pekar på som är det bakomliggande syftet med den här uppsatsen. Att ta reda på huruvida denna påstådda förändring stämmer överens med verkligheten eller inte samt utöver detta hur denna förändring isåfall kan se ut.

Kapitel 2

2. Syfte, frågeställningar och avgränsningar

2.1 Syfte

Själva syftet med denna uppsats är att belysa frågan kring det postkristna svenska folket och dess relation till sekulariseringsprocessen på det individuella planet. Att ta reda på om det stämmer att de är så pass icke-troende som det påstås vara eller om det istället handlar om, som Thurfjell nämner i sin bok att synen på och hur religion uttrycks istället har skiftat och förändrats vilket då i sin tur har feltolkats som en minskning i det religiösa intresset hos individer i Sverige.

¹¹ Thurfjell, *Det gudlösa folket*, 17.

¹² Thurfjell, *Det gudlösa folket*, 25.

2.2 Frågeställningar

1. Är det svenska folket så sekulärt/icke-troende som det påstås vara?

Här avser jag att undersöka hur pass sekulärt det svenska folket verkligen kan påstås vara. Det är viktigt här att påpeka att när man talar om sekulariseringen finns det ett antal olika områden att tala om. Det är möjligt att tala om det ur en ren juridisk mening där relationen mellan stat och kyrka kan undersökas, detta är dock inte vad jag huvudsakligen syftar till att undersöka i denna uppsats även om jag kommer ge en kortare förklaring till den juridiska sekulariseringen i Sverige. Jag har valt att använda den definition som likställer ordet sekularitet med icke-troende.

2. Har det skett ett skifte i den form den kristna religionen på individnivå tar och hur kan denna nya form isåfall se ut?

Vad jag menar att undersöka i och med det här är huruvida den allmänna synen på det svenska folket som ett av de mer sekulära i världen kan vara en konsekvens av att man har haft en för snäv syn på vad som är ”religiositet”. Kan det möjligtvis vara så att man har tolkat det dalande antalet medlemmar i Svenska kyrkan samt det relativt låga antalet människor som svarar nej på frågor såsom ”Tror du på Gud?” som ett minskat intresse för alla olika former av religion och inte enbart den institutionella formen som Svenska Kyrkan står för? Därigenom undvikit att ha i åtanke det skifte som vissa påstår har skett hos individer till ett ökat intresse för en mer individcentrerad religion? Kan det vara som så att fokus huvudsakligen har lagts på den organiserade formen av religion och att man därigenom ofta har förbisett den mer diffusa samt flytande formen som kallas för ”privatreligion” eller ”nyandlighet” och därmed har feltolkat de sjunkande siffrorna i etablerade samfund som ett minskat intresse för religion i Sverige? Detta är en av de frågeställningar jag syftar till att besvara.

2.3 Avgränsningar

När det kommer till de avgränsningar som krävs för att denna uppsats inte skall bli alltför omfattande är en av de som bör nämnas att jag i och med denna uppsats har valt att fokusera specifikt på ämnet sekularisering i relation till just *kristendomen* och den kristna historietraditionen. Detta då kristendomen med sin långa tradition i Sverige har legat som grund för det samhälle som vi idag lever i mer än någon annan religion samt då uppsatsen skulle bli alltför omfattande och komplex om jag valde att inkludera exempelvis den

muslimska, judiska eller den hinduiska minoriteten här i Sverige och deras förhållande till begreppet sekularisering. Jag har med andra ord valt att fokusera på vad David Thurfjell kallar den *postkristna* befolkningen i Sverige, de som inte själva anser sig vara kristna men som likväl firar kristna högtider, gifter sig i kyrkan och kanske till och med är döpta och konfirmerade i någon svensk kyrka. När jag ställer frågan ”Är det svenska folket så sekulärt/icke-troende som det påstås vara?” i denna uppsats syftar jag med ”det svenska folket” alltså till de individer som kan sägas falla inom kategorin ”postkristna”.

Kapitel 3

3. Metod och teori

3.1 Metod

En insamling av information inför en uppsats kan göras på flera olika sätt. Man kan använda sig utav en ren kvantitativ metod, en kvalitativ sådan eller även en blandning av dessa två. Det centrala i och med väljandet av vilken metod man tänker använda sig av är att man utgår ifrån vad syftet med själva uppsatsen faktiskt är. Är syftet att presentera ren statistisk kring ämnet du undersöker kan en kvantitativ metod vara av relevans samtidigt som en kvalitativ kan passa bättre i andra lägen. Den stora huvudsakliga fördelen med att använda en kvalitativ metod över en kvantitativ är det faktum att man på ett bättre sätt får möjligheten att gå in mer på djupet i de frågor som ställs, vilket samtidigt innebär att svaren får möjlighet att bli bredare än när en kvantitativ metod används. Nackdelen kan dock vara att om man använder sig av exempelvis en kvalitativ metod via intervjuer så kan man bli tvingad att behöva begränsa antalet frågor som ställs med tanke på den tid som kommer att krävas för intervjun.

Hade mitt syfte med uppsatsen varit att enbart utifrån statistisk informationsinsamling försöka nå fram till ett svar på frågan om hur sekulära svenskarna är genom att exempelvis titta på förändringar i medlemsantal i Svenska kyrkan så hade en kvantitativ analysmetod varit det bästa alternativet.

I och med det ämne jag dock har valt att undersöka så anser jag att en kvalitativ textanalys av det material som jag använder mig av är den metoden med störst relevans för en analys. Jag kommer att studera och presentera statistik från såväl Svenska kyrkan relaterande till dess medlemsantal samt även ifrån olika undersökningar genomförda av ett antal sociologer och därefter analysera dessa siffror för att nå vissa slutsatser kring vad detta kan innebära ur ett

bredare perspektiv. Jag har även för avsikt att presentera vad sakkunniga sociologer och religionshistoriker har att säga och argumenterar för kring just området sekularisering kopplat till det svenska samhället. Detta för att skapa en tydlig bild av det nuvarande läget för både mig själv personligen och läsaren för att på så vis skapa en solid grund att sedan utgå ifrån i vidare analyser och slutsatser.

Alan Bryman, Professor vid University of Leicester, England ger i boken *Samhällsvetenskapliga metoder*(2011)¹³ en översiktlig beskrivning av strukturen på en möjlig kvalitativ undersökning.¹⁴ Även om denna modell är utformad för antingen en enkät eller intervjuundersökning är den likväl högst relevant för min analysmetod i det här fallet. Han delar in den här processen i 6 huvudsakliga delar som jag presenterar här nedan.

1. Generella frågeställningar
2. Val av relevanta platser och undersökningsspersoner
3. Insamling av data
4. Tolkning av data
5. Begreppsligt och teoretiskt arbete.
5a. specificering av frågeställningarna
5b. Insamling av ytterligare data
6. Rapport om resultat och slutsatser.

Det är dessa steg som jag har som avsikt att följa i min kvalitativa analysmetod igenom den här uppsatsen med undantag förstås för steg 2. Detta ger mig en klar och tydlig struktur att följa igenom uppsatsen vilket underlättar såväl för mig som för läsaren. Viktigt att påpeka här är att denna modell som Bryman lägger fram i *Samhällsvetenskapliga metoder* efter steg 5b kan återknyta till *tolkning av data*. Det är alltså inte som så att all insamling av data nödvändigtvis görs innan tolkningen utan de analyser som genomförs kan självklart öppna upp nya infallsvinklar vilket kan kräva insamling av ytterligare mer data och information som

¹³ Bryman, Alan. *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2. Uppl. Stockholm: Liber. 2011

¹⁴ Bryman. *Samhällsvetenskapliga metoder*, 346.

sedan i sin tur kräver vidare analysering. Detta ger en överblick av den undersökningsmodell som jag i uppsatsskrivandet har för avsikt att använda mig av.

Efter att jag har genomfört de analyser av den litteratur och det totala insamlade materialet som jag tidigare har presenterat kommer jag att slutligen nå slutsatser kring ämnet som besvarar de två huvudsakliga frågeställningarna som har stått som grund för denna uppsats.

Som nämnt förut så har jag en viss baskunskap inom det här området då jag tidigare har gjort en kortare analys av David Thurfjells bok *Det gudlösa folket*. Denna analys är något som ligger som grundbasis för mina kunskaper kring ämnet och som troligen kommer väl till hands i uppsatsens gång.

3.2 Teori

En intressant teori med hög relevans för den här uppsatsens syfte är den framförd av Thurfjell i *Det gudlösa folket* (2015). Denna teori om det så kallade *postkristna* folket syftar sammanfattningsvis till att tala om att ett skifte pågår med religionen i Europa, Sverige inkluderat där religiositet inte nödvändigtvis försvinner utan istället skiftar i form. Från den organiserade kyrkotillhörigheten med den traditionella gudstron till en mer individualistisk tro med vissa förankringar i den kyrkocentrerade religionsformen.

Thurfjells teori är att även om andelen individer som har svarat ja på frågan ”*Tror du att det finns en Gud?*” har haft en tydlig tendens att falla sedan 1947¹⁵ så innebär inte det nödvändigtvis att man kan kalla det svenska folket för ovanligt sekulärt. Detta då, som han förklarar, andelen individer som samtidigt svarade ja när de blev tillfrågade om de trodde på ”någon slags ande eller livskraft” var betydligt högre, där svenskarna låg på en andraplats i hela Europa. Thurfjell anser med andra ord att det kan vara förhastat att påstå att den sänkning i medlemsantalet som har skett i Svenska kyrkan skulle innebära att de postkristna svenskarna går mot att bli mer sekulära.

Även den tyske sociologen Thomas Luckmann presenterade en sekulariseringsteori som är relevant att nämna här då den delar vissa drag med den Thurfjell presenterar. En teori som kan kallas *The Invisible Religion theory*. Vad han menade var att religion inte har försvunnit utan enbart ”*changed it's location*”.¹⁶ Den kyrkoorienterade formen av religion som tidigare

¹⁵ Dahlgren, Curt. *Att lämna sitt trossamfund- Några sociologiska perspektiv*. Lund: Arcus, 2008, 42.

¹⁶ Mastiaux, Björn. *Secularization: A Look at Individual Level Theories of Religious Change*. 2012-04-18. <http://www.religiousstudiesproject.com/2012/04/18/bjorn-mastiaux-secularization-%E2%80%93-a-look-at-individual-level-theories-of-religious-change/> (hämtad 2017-11-30).

dominerat har succesivt blivit ersatt av en individcentrerad sådan mer och mer i världen. Vad som gör denna form av religion just *osynlig* enligt Luckmann är det faktum att den till skillnad från den kyrkocentrerade står utanför några religiösa institutioner och är individualiserad, (dock förvisso inspirerad av institutionella idéströmningar). Detta innebär att denna nya form av religion är ”osynlig” när det kommer till studerandet av religion. Jag kommer under rubrikerna *tidigare forskning* samt *Resultat och Analys* ge en vidare förklaring för dessa teorier som Thurffjell och Luckmann har lagt fram i sina respektive böcker.

Kapitel 4

4. Tidigare forskning

Det finns ett brett utbud och ett väl etablerat fält av tidigare forskning kring de ämnen som denna uppsats berör och de teorier som Thurffjell och Luckmann framför. Under *kapitel fyra Tidigare forskning* ges djupare inblick i den forskning som existerar rörande de frågeställningar som har ställts upp för den här uppsatsen. Med frågeställning nummer 2 i denna uppsats i åtanke (*Har det skett ett skifte i den form den kristna religionen på individnivå tar och hur kan denna nya form isåfall se ut?*) som syftar till att undersöka huruvida svenskarna bedöms vara sekulära enbart på grund av det låga intresset för mer organiserad religion där privatreligionen inte tas med i åtanke så är Lena Löwendahls bok *Religion utan organisation* högst relevant. Syftet Löwendahl hade med denna bok var, med hennes egna ord, att ”*studera hur den religiösa rörligheten tar sig uttryck bland människor som har en tro, utan att vara aktiva i något religiöst samfund eller motsvarande.*”¹⁷ Med andra ord utförde Löwendahl 15 kvalitativa intervjuer av privatreligiösa individer i Sverige med syftet att skapa en tydlig bild av det fenomen som hon benämner just *privatreligiositet*. Att vara en privatreligiös individ innebär enligt Lena Löwendahls definition att vara en individ som har ”*någon form av religiös tro, men som inte är aktiv i något religiöst samfund eller motsvarande. Med religiös tro avses tron på en högre makt, kraft eller gud.*”¹⁸

Enligt denna värderingsundersökning genomförd av Löwendahl presenterad i boken *Religion utan organisation* svarade 36 procent av individerna att de ansåg sig ha en tro på en högre makt samtidigt som de antingen *sällan* eller *aldrig* deltog i de verksamheter som olika

¹⁷ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 11.

¹⁸ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 23.

religiösa samfund organiserade.¹⁹ Över en tredjedel av de tillfrågade ansåg sig alltså själva vara ”privatreligiösa” eller ha en individcentrerad form av religionsuppfattning.

Löwendahl är här inne på ett liknande spår som även Thurfjell talar om i *Det gudlösa folket*, nämligen en tro bland delar av befolkningen på det som har kallats det diffusa ”något” som står utanför de etablerade, organiserade formerna av religion som existerar, dock ofta med rötter därifrån. Detta som båda av dessa författare skriver om i sina respektive böcker är av stor relevans för ett besvarande av de frågeställningar som har ställts upp i denna uppsats.

Det bör även påpekas att Thurfjell lägger fram en annan central poäng i *Det gudlösa folket* som har relevans under rubriken *tidigare forskning* men som skiljer sig ifrån hans ”*postkristna teori*” som tidigare nämndes. Thurfjell tar vid ett flertal tillfällen nämligen upp oviljan bland ett antal av de så kallade ”sekulära svenskarna” att benämna sig själva som *kristna*. Detta samtidigt som de utan att reflektera gärna firar traditionella kristna högtider såsom jul och påsk, döper sina barn till ett namn tätt förknippat med den kristna historietraditionen och till och med är medlemmar i ett kristet samfund, exempelvis Svenska kyrkan. Utöver Thurfjell är detta ett tema som även tas upp av Fredrika Spindler, docent i filosofi i en artikel i Svenska Dagbladet med titeln ”*Sverige är mer kristet än vi tror.*”²⁰ Här beskrivs något som är likt det Thurfjell själv beskriver. Spindler skriver: ”*Än lyser de sjuarmade ljusstakarna i många fönster. På juldagen fylldes kyrkbänkarna av julottebesökare.*” samt ”*På många dagis står julkrubborna kvar. Barnen har placerat gulliga djur runt Jesusbarnet. Så ser det ut i det ”sekulariserade Sverige.”*”²¹

Thurfjell och Spindler syftar till att påpeka att eftersom en stor del av den svenska befolkningen regelbundet firar dessa traditioner med en basis i kristendomen och i allmänhet har en nära koppling med den kristna religionen är det en märklig företeelse att många trots det aktivt skyr från att benämna sig som kristna. Detta är något som kommer analyseras under kapitel 5.

Utöver denna forskning finner man även Mia Lövheim, professor i religionssociologi och universitetslektorn i religionshistoria Magdalena Nordins bok med titeln ”*Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*”²², mer specifikt kapitel 3 med rubriken *Religiositet och*

¹⁹ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 23.

²⁰ Carling, Maria. *Sverige är mer kristet än vi tror*. Svenska Dagbladet. 2007-01-03. <https://www.svd.se/sverige-ar-mer-kristet-an-vi-tror> (hämtad 2017-11-16).

²¹ Carling. <https://www.svd.se/sverige-ar-mer-kristet-an-vi-tror>

²² Lövheim, Mia, Nordin, Magdalena. *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*. Malmö: Gleerups Utbildning, 2015.

sekularisering skrivet av universitetslektorn Erika Willander. I detta kapitel presenterar Willander relevanta sekulariseringsteorier och hänvisar bland annat till Luckmanns bok *The Invisible Religion* (1967) där han i sin tur presenterar samt förklarar hur något han kallar ”en gammal form av kyrkoorienterad religion håller på att ge vika för en individcentrerad religion i det moderna samhället.”²³

I *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige* presenterar Willander en enkätundersökning där datainsamling har skett under en period av 30 år där det sätt som människor i Sverige beskriver sin tro på framförs.²⁴ Denna undersökning genomförd av *European Values Study* pekar likt den som Lena Löwendahl framför i sin bok på att den totala andelen individer som aktivt tar *avstånd* från en tro på någon form av makt, kraft eller gud är låg för ett land som påstås vara ett av de mer sekulära i världen. EVS enkätundersökning visar att andelen personer som ansåg sig tro på just en makt eller kraft i världen mellan åren 1982-2010 steg med 5 procentenheter från 41 till 46 %. Parallellt med dessa siffror ser vi hur andelen som påstår sig tro på en personlig gud har legat omkring 20 % 1982 och sjunkit ner till 15 % 2010.

På frågan vad det här innebär för Sverige hänvisar Willander till den tes som den brittiske antropologen Paul Heelas samt sociologen Linda Woodhead tar upp i sin bok *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality* (2007) om att en ”andlig revolution” pågår där huvudsakligen Storbritannien och USA undersöks men även Sverige nämns. Vad Heelas och Woodhead syftar till att peka på är enligt dem just det fenomen där intresset för den kyrkoorienterade formen av religion successivt avtar och ersätts av den individcentrerade tron på någon makt eller kraft i världen, något som mycket möjligen kan appliceras på även det svenska samhället och inte enbart Storbritannien och USA.

Vidare från Heelas och Woodhead presenterar professorn i Sociologi Grace Davie i sin bok *The Sociology of Religion- A Critical Agenda*(2013)²⁵ begreppet *Believing without belonging* och förklarar att i Storbritannien stämmer detta begrepp väl överens med befolkningen. Där finner man en relativt låg nivå av religiös aktivitet samtidigt som man ser höga nivåer av religiös tro bland befolkningen. Hon skriver: ”*Britain is much more like her European neighbours- with low levels of religious activity, but higher levels of nominal allegiance and religious belief.*”²⁶ I kontrast till detta däremot ser man enligt henne i de nordiska länderna

²³ Lövheim, Nordin. *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*. 2015, 54.

²⁴ Lövheim, Nordin *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, 62.

²⁵ Davie, Grace. *The Sociology of Religion- A Critical Agenda*. Andra uppl. London: Sage Publications Ltd. 2013.

²⁶ Davie, *The Sociology of Religion*, 137.

det motvända. Här konstaterar hon att vi generellt tillhör via medlemskap men att vi inte har samma nivå av tro på den organiserade formen av religion som exempelvis Svenska Kyrkan står för. Med andra ord kan svenskarna beskrivas tillhöra den motsatta kategorin *Belonging without believing* där believing syftar till den kyrkoorienterade formen av religion och alltså inte den så kallade privatreligiösa.

Utöver den tidigare forskningen som dessa individer har gjort kring ämnet är även sociologen Göran Gustafssons arbete relevant att presentera. När det kommer till frågan om huruvida det svenska folket är så pass sekulärt som det påstås vara verkar statistisk kring medlemsantalet i Svenska Kyrkan vid en första anblick visa något annat. Enligt statistik från Svenska kyrkans egen hemsida ligger medlemsantalet för nuvarande på 6,1 miljoner medlemmar²⁷ vilket styrker vad Grace Davie talar om gällande nordiska länders benägenhet att *tillhöra via medlemskap*. Med en total befolkning i Sverige på strax över 10 miljoner människor enligt Statistiska centralbyråns egen hemsida²⁸ verkar detta peka på ett oerhört stort intresse och en hög grad av religiositet bland svenskar i relation till andra länder.²⁹ Gustafsson nämner dock i boken *Tro, samfund och samhälle- Sociologiska perspektiv* (2000) hur ett medlemskap i en folkkyrka istället för att ha religiösa grunder kan vara baserat på en påstådd koppling som individer ser mellan medlemskap i en statlig kyrka och medborgarskap i landet.³⁰ Att vara medlem i en statlig kyrka har alltså för dessa personer inget att göra med religiositet från deras sida utan är enbart kopplat till den medborgerliga identiteten.

Detta som Gustafsson presenterar kan enligt honom ses som en möjlig förklaring till det höga medlemsantalet i Svenska kyrkan. Detta då det skulle stå som en förklaringsmodell till den stora klyftan som finns mellan det höga antalet medlemmar och det förhållandevis låga antalet svenskar som regelbundet besöker kyrkan i Sverige (via gudstjänster exempelvis) som enligt professor Anne-Christine Hornborgs papper publicerad i *Svensk missionstidsskrift* med titeln *Secular Spirituality in Contemporary Sweden* låg på 2 % år 2012.³¹

Utöver Gustafsson presenterar även den finländska sociologen Susan Sundback en annan förklaring. David Thurfjell förklarar i *Det gudlösa folket* hur Sundback har argumenterat för att den lojalitet som vi ser bland de nordiska folken till sina statskyrkor framförallt bör ses

²⁷ Svenska kyrkan. *Svenska kyrkan i Siffror*. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik> (hämtad 2017-11-16).

²⁸ Statistiska centralbyrån. *Befolkningsstatistik*. <http://www.scb.se/BE0101> (hämtad 2017-11-16).

²⁹ Thurfjell, *Det gudlösa folket*, 21.

³⁰ Gustafsson, Göran. *Tro, Samfund och Samhälle- Sociologiska perspektiv*. Rev. Utgåva. Örebro: Libris. 2000.

³¹ Hornborg, Anne-Christine. *Secular Spirituality in Contemporary Sweden*. Svensk Missionstidsskrift. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/f886d862-3b0c-4786-ba74-c4f507e1d221> (hämtad 2017-11-30).

som ett uttryck för en form av nationell identitet. Hon menar att de nationella kyrkorna har varit de starkaste länkarna mellan folket och deras historia, deras kultur samt deras tradition.³² Alltså är det höga medlemsantalet även enligt Sundback inte nödvändigtvis på grund av ett stort intresse för organiserad religion utan kan istället ha att göra med det faktum att den Svenska kyrkan och kristendomen har varit så pass tätt sammanvävd med den svenska historien och traditionen att medlemskap i Svenska kyrkan idag är synonymt med att vara del av den svenska kulturen.

Dessa två teorier som Gustafsson och Sundback presenterar ser dem som möjliga förklaringsmodeller till varför det höga medlemsantalet i Svenska kyrkan inte nödvändigtvis är baserat på rent religiösa grunder. Frågan som därefter framkommer är vad det här innebär, kan svenskarna generellt sett ändå sägas vara ett av det mer sekulära folket trots allt? Så behöver inte nödvändigtvis vara fallet enligt Thurffjell. Han förklarar vidare att andelen svenskar som ansåg sig tro på ”någon slags ande eller livskraft” år 2005 enligt en enkätundersökning av Europakommissionen låg på 53 procent³³ Samtidigt som andelen svenskar som ansåg sig vara ”aktivt religiösa” vilket Thurffjell definierar som ”*en person som deltar i organiserad religionsutövning(gudstjänster exempelvis) minst en gång i veckan*”³⁴ låg på 20 procent när boken skrevs 2015.³⁵ Detta är en markant skillnad som framkommer.

Luckmann presenterar en förklaring till detta fenomen i sin bok. Den röda tråden som han följer igenom boken är att förklara vad han benämner som den kyrkoorienterade formen av religion som har varit dominant ur ett historiskt perspektiv idag och hur den alltmer håller på att ge vika för en religionsform centrerad kring den individuella personen. Den kyrkoorienterade formen eller med andra ord den institutionaliserade formen av religion som exempelvis Svenska kyrkan som samfund kan sägas stå för i Sverige menar Luckmann kännetecknas av ett accepterande av de traditionsenliga dogmerna som existerar, tron på en transcendent gud samt en förväntan att följa de riktlinjer som har satts upp av kyrkliga företrädare gällande de riter som existerar inom kyrkan, exempelvis vigsel, begravningar och gudstjänster.³⁶

Skillnaden mellan denna tidigare form av religion och den som Luckmann menar i det moderna samhället har börjat slå rot är att denna individorienterade form präglas av att det

³² Thurffjell, *Det gudlösa folket*, 21.

³³ Thurffjell, *Det gudlösa folket*, 25.

³⁴ Thurffjell *Det gudlösa folket*, 28.

³⁵ Thurffjell *Det gudlösa folket*, 28.

³⁶ Lövheim, Nordin *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, 54.

personliga ställningstagandet och tolkningen av vad som är det ”gudomliga” är i fokus. Utöver detta påpekar han att det faktum att denna form av religion är individcentrerad innebär att den saknar en rigid struktur i form av religiösa företrädare eller en gemensam delad tradition. Den saknar helt och hållet makt utanför vad han kallar den ”privata sfären” som innefattar både det privata och familjelivet.

Utöver Luckmanns förklaringsmodell finner vi en annan relevant sådan hos den tyske sociologen och filosofen Georg Simmel, en modell kring sekulariseringsbegreppet som i kontrast till Luckmanns har använts mer sparsamt.³⁷

Simmels teori baserades på en uppfattning om att det kan finnas skillnader mellan den institutionaliserade (”kyrkoorienterade” som Luckmann benämner det) religionen och vad folket i allmänhet ansåg att religion borde definieras som. Vid specifika tidpunkter kunde vad en organiserad religion lärde ut överstämman med de åsikter som majoriteten av individer delade med varandra, och i dessa fall ökade intresset för den organiserade formen av religion som i sin tur innebar att makten och inflytandet över samhället ökade för kyrkan. I andra fall skedde det motsatta och organiserad religion förlorade makten i samhället.

Simmel menade att det fanns en skillnad mellan begreppen ”*religion*” och ”*religiositet*”, där ”*religion*” syftade till hur den organiserade formen av religion, kyrkan, ansåg att religion bör vara och ”*religiositet*” vad majoriteten av individer ansåg att det borde vara. Lövheim och Nordin summerar upp dessa två skilda teorier genom att förklara att de båda ”... *gör en poäng av att det som framstår som religion inte behöver vara detsamma för kyrkor som för enskilda individer.*”³⁸

Vidare gällande forskning kring frågeställning två i uppsatsen ”*Har det skett ett skifte i den form den kristna religionen på individnivå tar och hur kan denna nya form isåfall se ut?*” ger religionsvetaren Liselotte Frisk sin förklaring till hur denna nya form skulle kunna se ut. Hon förklarar i artikeln *Ett andligt smörgåsbord* publicerad i Svenska Dagbladet³⁹ att den form av privatreligion eller *spiritualitet* som vi idag ser ses som en arvtagare till *New Age* trenden där mer fokus ligger på den individuella personens upplevelse av det andliga än tidigare.

³⁷ Lövheim, Nordin *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, 54.

³⁸ Lövheim, Nordin *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*, 54.

³⁹ Lagercrantz Agneta. *Ett andligt smörgåsbord*. Svenska Dagbladet. 2007-05-24. <https://www.svd.se/ett-andligt-smorgasbord> (hämtad 2017-11-22).

En beskrivning av denna privatreligiösa form av religion som sammankopplad till området *New Age* är något som även Lena Löwendahl berör i *Religion utan organisation*. Utifrån de kvalitativa intervjuerna som Löwendahl genomförde i boken delade hon in informanterna i tre huvudsakliga kategorier baserade på hur de såg på sin egen religiositet. Av de femton individer som ingick i studien befann sig sju i gruppen hon valde att kalla *kristet inriktade informanter*.⁴⁰ Dessa var de som i sina trossystem hade tydliga kristna inslag som exempelvis en tro på en personlig gud där Jesus står i centrum som guds son samtidigt som man tog avstånd ifrån kyrkligt engagemang på grund av olika anledningar och även i vissa fall även tog inspiration ifrån andra religiösa influenser. Löwendahls inkludering av den här gruppen under kategorin "*privatreligiösa*" delas dock inte av religionssociologen Eva M. Hamberg som anser att en privatreligiös individs åskådning tydligt måste skilja sig från redan etablerade religiösa synsätt.⁴¹ Ett exempel på en individ som faller under den här kategorin är informanten Jenny som Löwendahl förklarar ansåg att tron på reinkarnation var förenlig med en kristen trosuppfattning. Jenny är ett bra exempel på den typ av individ som Agneta Lagercrantz talar om i artikeln *Ett andligt smörgåsbord* där österländska idéer och strömningar ofta tar nya former när de tolkas utifrån ett västerländskt perspektiv. Då Löwendahl förklarar att Jenny har valt att tolka att reinkarnation alltid innebär att man återföds som en människa enbart och alltså modifierat tanken kring reinkarnation för att passa in i hennes egna synsätt.⁴²

Den andra gruppen som hon delar in de privatreligiösa individerna i är den hon benämner *New Age- inriktade informanter*. Dessa fem personer har gemensamt att de i olika utsträckning har tagit inspiration från new age-relaterade håll. De har en gemensam uppfattning om reinkarnation och har alla provat olika former av terapier med new age influenser såsom healing, meditation eller yoga.⁴³ Denna informantgrupp står som ett konkret exempel på hur privatreligion och området *New Age* kan överlappa varandra likt vad Liselotte Frisk talade om i artikeln *Ett andligt smörgåsbord*.

Den tredje gruppen är den där det gemensamma hos de tre sista informanterna är att dessa är svårare att etikettera menar Löwendahl. Hon kallar denna grupp *individuellt utformade meningssystem* och förklarar: "*De blandar trosföreställningar från olika traditioner och*

⁴⁰ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 38.

⁴¹ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 20.

⁴² Löwendahl, *Religion utan organisation*, 43.

⁴³ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 46-47.

*tankesätt, med utgångspunkt från vad de själva upplever som rätt och sant.*⁴⁴. Dessa individers religiösa åskådning är ett typexempel på så kallad smörgåsbordsreligion där influenser har plockats från olika strömningar för att skapa ett enhetligt trossystem.

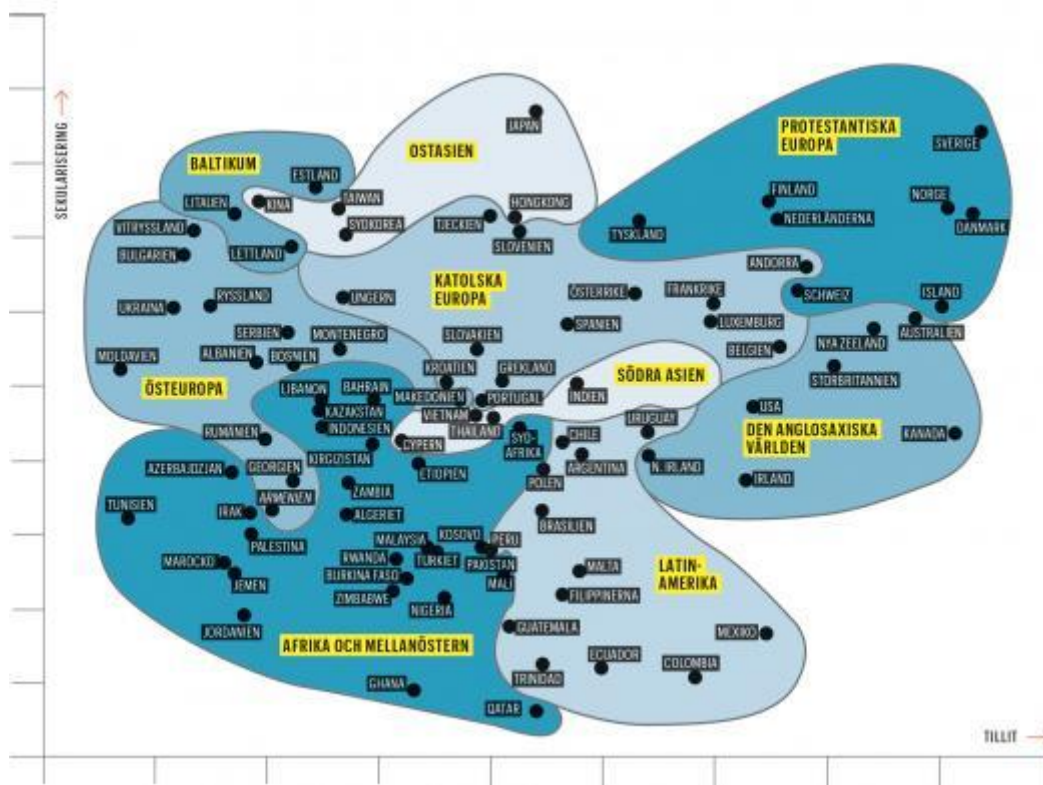
Den gemensamma röda tråden för dessa tre olika grupper är att de till olika grader har skapat sig en trosuppfattning som är baserad på en variation av olika religiösa traditioner och influenser i mer eller mindre grad. Dessa informanter och deras syn på religion som presenteras i och med hennes undersökning visar på ett antal olika former som den så kallade privatreligiösa formen av religion kan ta. Utöver detta påvisar hennes undersökning även Luckmanns teori om privatreligion som den *osynliga religionen* som är svår att undersöka. Detta på så sätt att Löwendahl konstaterade att de kvalitativa intervjuerna utgjorde ett ”*tämligen snårigt material som inte enkelt låter sig delas in i kategorier*”.⁴⁵ Detta då alla de femton informanternas individuella religiösa världsbild skiljde sig åt gentemot varandras på ett flertal sätt.

Utöver dessa böcker skrivna kring just ämnet sekularisering har det även publicerats en stor mängd artiklar i alltifrån tidsskrifter till dagstidningar. Ett exempel kommer ifrån den populärvetenskapliga tidsskriften *Forskning och Framsteg* med titeln *Sverige är ett udda land*.⁴⁶ Här presenterades forskningsprojektet *World values survey (WVS)* så kallade *kulturkarta* där länder placeras ut beroende på hur befolkningen befinner sig i relation till begrepp såsom *sekularisering* och *tillit* eller *individualism*. Denna går att återfinna på sida 21.

⁴⁴ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 52.

⁴⁵ Löwendahl, *Religion utan organisation*, 38.

⁴⁶ Höjer, Henrik. *Sverige är ett udda land*. *Forskning och Framsteg*. 2015-01-30.
<http://fof.se/tidning/2015/3/artikel/sverige-ar-ett-udda-land> (hämtad 2017-11-16).

WVS kulturkarta påvisar att Sverige ligger på plats nummer två när det kommer till begreppet *sekularisering*, strax efter Japan. Med hjälp av den här kan man klart och tydligt kartlägga hur Sverige står i relation till omvärlden i dessa frågor och den fungerar även som en bra basis för vidare undersökningar och analyser.

Kapitel 5

5. Resultat och analys

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka frågan kring det Thurffjell benämner som det postkristna svenska folket och dess relation till sekulariseringsprocessen. Att ta reda på huruvida det stämmer att de är så pass icke-troende som de framställs vara eller om det istället handlar om att synen på samt hur religion uttrycks istället har hamnat i ett skifte och förändrats. Detta skifte har då i sin tur misstolkats som att ett minskat intresset för institutionell religion är synonymt med ett allmänt minskat intresse för religion hos individer i det postkristna Sverige. Frågeställningarna som ställdes upp var 1) *Är det svenska folket så sekulärt/icke-troende som det påstås vara?* Samt 2) *Har det skett ett skifte i den form den kristna religionen på individnivå tar och hur kan denna nya form isåfall se ut?* De teoretiska

perspektiven som låg som grund för uppsatsen var dels det som Thurfjell kallar det postkristna perspektivet som sammanfattningsvis syftar till att tala om ett påstått skifte som pågår med *religion* inom såväl Sverige som i Europa där religiositet inte försvinner utan *skiftar i form*. Från en organiserad kyrkotillhörighet som Svenska Kyrkan representerar med en traditionell gudstro och ett tydligt ramverk till en mer individualistisk tro influerad av denna.

Även teorin som kan benämnas *The invisible religion theory* av Luckmann som delar vissa aspekter med Thurfjells låg som bakomliggande teori för uppsatsen. Vad han syftade till med denna var att påpeka att religion inte har försvunnit utan har enbart ändrat plats, han talar om den *osynliga religionen* som enligt han har förbisetts av forskare och som existerar på en individuell nivå.

Resultatet av den insamlade informationen som presenteras under *Tidigare forskning* styrker dessa två teorier och pekar på ett postkristet Sverige som vid första anblick kan ses som sekulärt, men som vid en djupare åskådning visar tendenser till att vara mer religiöst, dock inte nödvändigtvis religiöst ur ett *kyrkocentrerat* perspektiv. Heelas och Woodhead förklarar i *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality* vad de har kommit att kalla en "*andlig revolution*" som med andra ord syftar till att peka på ett fenomen där den kristna kyrkocentrerade formen av religion succesivt avtar hos individer och *ersätts* av en individcentrerad tro på en gudomlig kraft i världen.

Även Löwendahls kvalitativa intervjuundersökning med syfte att kartlägga en konkret bild av fenomenet privatreligion där över en tredjedel av de tillfrågade ansåg sig vara privatreligiösa ligger i kombination med resten av den presenterade forskningen som belägg för de teorier Thurfjell och Luckmann presenterar.

Som motargument kan det möjligtvis påpekas att det höga medlemsantalet som Svenska Kyrkan uppvisar tydligt verkar påvisa att intresset för kyrkocentrerad religion kontra vad som påstås fortfarande är högt i Sverige. Detta är dock något som både Gustafsson och Sundback förklarar inte nödvändigtvis är fallet. Ett medlemskap behöver inte vara baserat på religiösa grunder utan kan bero på en påstådd koppling som individer ser mellan deras medlemskap i en statlig kyrka likt Svenska Kyrkan och ett medborgarskap i landet som Gustafsson argumenterar för.

Ett medlemskap kan även stå som ett uttryck för en form av nationell identitet som svenskar känner gentemot sina statliga kyrkor. Kyrkan har stått som den starkaste länken mellan folket och dess historia, kultur och tradition och medlemskapet kan vara ett uttryck för den lojalitet individer känner mot kyrkan och är på så sätt inte nödvändigtvis religiöst motiverat.

Dessa förklaringsmodeller som både Gustafsson och Sundback ställer upp tolkas här som de mest trovärdiga då de står som tydliga förklaringar till varför siffran kring regelbundna närvarande vid gudstjänster i Svenska Kyrkan ligger på den låga nivå som Anne-Christine Hornborgs paper påvisar⁴⁷. Utöver detta är det förstås viktigt att påpeka att dopceremonin ger den döpta formellt medlemskap i Svenska kyrkan vilket står som ytterligare en trolig anledning till varför medlemskapsnivån i Svenska Kyrkan ligger på den höga nivån vi idag ser. Rimligtvis kan detta även samspela med Sundbacks förklaringsmodell på så vis att föräldrar som inte har någon aktiv religiös relation till Svenska Kyrkan trots allt väljer att döpa sina barn där just på grund av den traditionella samt kulturella sammankopplingen som man känner till Svenska Kyrkan som samfund. Detta återspeglar den situation jag befinner mig i då jag som en icke-troende son till icke-troende föräldrar likväl är medlem i Svenska Kyrkan via dopceremonin än idag.

Vidare bör det påpekas att det argument Thurffjell och Spindler framför om att svenskars illvilja till att benämna sig själva ”kristna” trots att de troget firar kristna högtider eller döper sina barn med namn kopplade till den kristna traditionen är något märkligt, är något jag står tveksam till.

Vad Thurffjell och Spindler med andra ord syftade till att påpeka med argumentet var att eftersom en stor del av den svenska befolkningen regelbundet firar dessa traditioner med rötter i kristendomen och i som allmänhet är tätt förknippad med religionen är det märkligt att många trots allt väljer att inte kalla sig för kristna. Problemet som kan uppstå här är just det att för många av de individer som exempelvis har valt att döpa sina barn till ett namn med koppling till den kristna traditionen såsom exempelvis Simon, Jakob eller Johannes är den länk eller koppling som en gång i tiden fanns till kristendomen kapad. Om påsken tas som ett exempel är det inte helt otänkbart att barn idag skulle ha svårt att veta den ursprungliga innebörden till högtiden. När påsk firas har det i många svenskars ögon inte längre något att göra med religionen utan ses nu enbart som en tradition i den svenska kulturen.

⁴⁷ Hornborg, Anne-Christine. *Secular Spirituality in Contemporary Sweden*. Svensk Missionstidskrift. <https://lup.lub.lu.se/search/publication/f886d862-3b0c-4786-ba74-c4f507e1d221> (hämtad 2017-11-30).

På liknande sätt som man generellt sett inte anses vara ”*kulturellt asatroende*” då man döper sitt barn till Tor eller Freja eller använder sig av en benämning på veckodagarna som härstammar ur en fornnordisk tidsperiod så kan det anses märkligt att man fortfarande borde benämnas som *kulturellt kristen* på grund av att den kultur vi i Sverige lever i en gång i tiden hade en nära relation till kristendomen. Utöver detta skulle en benämning av individer som kristna eller kulturellt kristna som Thurfjell argumenterar för utifrån dessa kriterier kunna påstås skapa en oerhört bred och urvattnad definition av vad det innebär att vara just kristen.

Bortsett från detta är det gemensamma resultatet och temat som framkommer i de undersökningar och av den information som har presenterats av dessa olika författare något som verkar vara detsamma och pekar åt samma håll. Det genomgående temat är en indikation på något av en förändring i formen som religion har tagit och som den nu tar hos delar av det postkristna svenska folket.

Det intressanta gällande detta är frågan om hur denna nya form av religion isåfall tar sitt uttryck hos individer. Det är ingen lätt fråga att besvara då precis som Thomas Luckmann förklarar så är den nya formen centrerad kring individen, vilket innebär att den saknar den rigida strukturen som ofta går att återfinna i etablerade samfund där trosföreställningarna hos medlemmarna har mer gemensamma drag. I denna nya form av privatreligion finns det ingen enhetlig helig skrift som agerar likt en vägvisare på samma sätt som bibeln gör inom kristendomen eller koranen inom islam. Det är istället upp till varje enskild individ att utforma sin egna andliga världsbild. Viktigt att påpeka är att denna världsbild inte sällan är förankrad i tidigare etablerade idéströmningar och ofta tar inspiration utifrån olika religiösa skrifter och sammanställer dessa i vad som kan kallas för ett ”*smörgåsbord*” av olika religiösa influenser där individen plockar ur de bitar den är intresserad av, inte sällan från ett österländskt perspektiv i form av hinduism eller buddhism som därefter sedan inkorporeras och smälter samman med ett västerländskt sådant.

Denna ”*smörgåsbordsandlighet*” och liknelser mellan vad Löwendahl kallar ”*privatreligion*” och vad som tidigare har kallats ”*New age*” ser vi ett tydligt exempel på i hennes studie där informanten kallade Jenny beskriver hur det österländska begreppet *reinkarnation* ur hennes synvinkel är helt förenlig med en mer traditionell kristen trosuppfattning. Frisk beskrev att begrepp som *nyandlighet* eller *privatreligion* idag till stor del har kommit att ersätta termen *New Age*.

Detta skifte i benämning kan även möjligtvis bero på att begreppet *New Age* idag av flertalet individer har något negativa konnotationer där det kan måla upp en bild av något väldigt diffust och flytande. Det bör påpekas att även om Frisks argument om att de privatreligiösa strömningarna som vi idag ser möjligtvis kan ses som arvtagare till de tidigare *New Age* trenderna som ett intressant argument så framkommer vissa tydliga skillnader mellan dessa. Med andra ord innefattar begreppet *New Age* substantiellt mer än enbart *en tro på någon slags ande eller livskraft*, *New Age* innefattar ofta exempelvis även olika *healing*-tekniker, *astrologi*, *tarot* eller *alternativa mediciner* utöver enbart en uppfattning om någon kosmisk ande eller energi i världen. Det ter sig fullt möjligt att befinna sig inom kategorin *privatreligiös* utan att ha någon som helst koppling till området *New Age* (även om dessa utan tvekan kan överlappa varandra) och dess olika tekniker vilket det kan argumenteras att Liselotte Frisk inte tydliggör tydligt nog genom att enbart hänvisa till nutidens privatreligion som en arvtagare till *New Age*.

En intressant aspekt som uppstod i och med Löwendahls kvalitativa intervjuundersökning är den om frågan kring huruvida hennes första kategori "*kristet inriktade informanter*" skall inkluderas under gruppen *privatreligiösa* eller ej. Efter en analys av hennes motivation kring dess inkludering kan det anses rimligt att dessa *bör* inkluderas i gruppen. Anledningen till detta är att dessa *kristet inriktade informanter* som Löwendahl inkluderade i intervjuundersökningen gemensamt kännetecknas av att de inte har någon koppling till något samfunds verksamhet eller struktur *samtidigt* som deras syn på religion är förankrad och har tagit inspiration ifrån andra religiösa åskådningar och inkorporerats med deras kristna tro. Eva M. Hamberg, som ansåg att en privatreligiös individs åskådning måste skilja sig från redan etablerade religiösa synsätt kan anses vara något snäv i sin avgränsning och borde rimligtvis även inkludera dessa *kristet inriktade informanter* som har en åskådning som är baserad på redan etablerade religiösa synsätt.

Kapitel 6

6. Reflektion och slutsats

6.1 Reflektion

Anledningen till varför jag valde att använda mig av Thurffjells samt Luckmanns teorier för den här uppsatsen var då jag ansåg att de passade väl in på det ämne jag valde att undersöka. Utöver det insåg jag även under det tidiga stadiet av informationsinsamlingen inför uppsatsen att forskningsområdet var väl etablerat för att undersöka de teorier som de presenterade ifrån sina respektive håll vilket stod som ytterligare en anledning till varför dessa valdes.

Gällande valet av den kvalitativa textanalysen som metod anser jag att det var det lämpligaste tillvägagångssättet för att strukturera uppsatsen utifrån hur jag ville forma den. En reflektion kring metodvalet är att en intervjuundersökning av antingen kvalitativ eller kvantitativ art möjligtvis kunde ha bidragit till att ge en bredare bild av ämnesområdet. Detta var något jag innan arbetet med uppsatsen gick igång såg som ett möjligt tillvägagångssätt men kom tillslut fram till att en kvalitativ textanalys passade bättre i det här fallet. Det är min uppfattning att en intervjuundersökning inte på något grundligt sätt hade förändrat det resultat jag slutligen kom fram till i uppsatsen. Detta då den empiri som valdes för uppsatsen (Löwendahl exempelvis) redan är baserad på en kvalitativ intervjuundersökning med syfte att undersöka det jag hade i åtanke att undersöka. Viktigt att påpeka kring hennes intervjuundersökning återigen är att den är baserad på svar från 15 olika informanter och är alltså inte en undersökning som det går att dra några generella slutsatser ifrån om den får stå för sig själv. Dock ger den tydliga exempel på hur den *privatreligiösa* eller *nyandliga* formen av religion *kan* se ut. Utöver detta bidrar den i kombination med den andra informationen presenterad i uppsatsen till att peka åt samma håll.

Ytterligare en viktig reflektion kring denna uppsats är det faktum att jag vid ett flertal tillfällen hänvisar till artiklar publicerade i den kristna tidningen Dagen som på sin egen hemsida beskriver sig som en ”*politiskt obunden dagstidning på kristen grund.*”⁴⁸. Jag är här medveten om att det mediala intresset för frågan kan färga den information som publiceras men anser att jag har använt mig av den information som dessa artiklar presenterar på ett objektivt sätt som undviker att förvränga fakta.

⁴⁸ www.dagen.se/om-dagen. (hämtad 2018-01-18).

6.2 Slutsats

Vad kan då sägas om den *postkristna* befolkningen i det svenska samhället, är den så pass sekulär som den framställs? Vid en jämförelse av det som Luckmann talar om med en växande individcentrerad religion i världen i kombination med den statistik som David Thurfjell påvisade där enbart 20 % av befolkningen ansåg sig vara aktivt religiösa i något kristet samfund är detta ur mitt perspektiv tydliga indikationer på något helt annat. Även den värderingsundersökning som Löwendahl sammanställde där ungefär en tredjedel av de tillfrågade ansåg sig ha en personlig tro på en högre makt samt den enkätundersökningen EVS genomförde presenterad av Willander som visade att andelen som sade sig tro på en högre makt eller kraft i världen hade ökat från 41-46 % under perioden 1982-2010 pekar åt samma håll.

Syftet med denna uppsats var, som det står skrivet under *3.1 Syfte* att just skina ett ljus på frågan kring relationen mellan det postkristna svenska folket och sekulariseringsprocessen på det individuella planet. Att presentera under *Tidigare forskning* samt därefter analysera och presentera under *Resultat och analys* vad som har sagts och argumenterats av sociologer och religionsvetare kring ämnet för att därefter slutligen nå fram till en slutsats.

Frågeställningarna för uppsatsen var följande:

1. *Är det svenska folket så sekulärt/icke-troende som det påstås vara?*
2. *Har det skett ett skifte i den form den kristna religionen på individnivå tar och hur kan denna nya form isåfall se ut?*

Gemensamt har den insamlade datan och informationen speglat ett postkristet Sverige som bör ses som något annat än ett samhälle där individerna är genomsyrade av sekulariseringstänket. Det är min uppfattning utifrån den insamlade informationen att när det talas om Sverige som ett av de mer sekulära länderna i världen verkar detta ofta motiveras genom att med andra ord så att säga ”peka på de tomma kyrkbänkarna” och därefter se detta som en indikation på att intresset för religion som helhet är på nedgång i det svenska samhället. Det problematiska med det här tänkandet är att man då inte urskiljer mellan vad Luckmann valde att benämna de *kyrkocentrerade* och *individcentrerade* formerna av religion. Den kyrkocentrerade formen som tar sitt uttryck i Svenska kyrkan och det relativt låga antalet regelbundna deltagare vid gudstjänster hänvisas till för att visa på hur intresset för religion bland den postkristna befolkningen i Sverige stadigt sjunker. Denna analys av Sverige som ett

av de mer sekulära länderna på en individbaserad nivå verkar dock förbise just den individcentrerade formen som religionen kan ta vilket enligt mig mycket väl kan bero på det Thomas Luckmann påpekade genom att kalla denna form för ”den osynliga religionen”. Med andra ord att det faktum att religionen nu alltmer har kommit att bli en privat företeelse innebär att den är så att säga ”osynlig” och därigenom svår att studera samt mäta. Det finns inga konkreta medlemsantal att analysera bland de privatreligiösa i Sverige och eftersom *privatreligiös* inte är ett allmänt vedertaget begrepp och kan beskrivas som ”osynlig” kan det nog vara många som befinner sig i denna grupp utan att själva ha reflekterat kring det. Detta med ”den osynliga religionen” som Luckmann beskriver kan då enligt mig ha lett till att den privata religionen förbises när man ser till religiös aktivitet i ett land.

Jag tolkar det slutligen som så, att baserat på den information och data som har insamlats och analyserats tidigare så har ett skifte skett som generellt sett förbises när det talas om sekularisering i det svenska samhället. Detta påstådda skifte är den så kallade ”*andliga revolutionen*” som Heelas och Woodhead argumenterar för som innebär att intresset för de etablerade kyrkocentrerade religionsformerna succesivt ger mer och mer vika för en mer individuell, flytande form av religion där tron på en högre makt eller kraft står i fokus utan att något religiöst samfund är inblandat. Vilken form denna privatreligion kan ta ser vi tydliga exempel på i Löwendahls kvalitativa intervjuundersökning där hon genomförde en kategorisering av de femton informanterna in i tre grupperingar baserade på hur deras religiösa världsbild var formad.

Den slutsats som kan dras kring frågan om den form som privatreligion kan ta hos olika individer är att svaret inte är helt och hållet enkelt. Det finns, som Luckmann säger, ingen enhetlig rigid struktur, ingen helig skrift som alla privatreligiösa kan förhålla sig till. Den form som den individcentrerade religionen tar idag är just det, individuell för varje enskild person. Visst finns utan tvekan likheter bland synsätten, men det finns här inga gemensamma ramar av idétraditioner att förhålla sig till likt vad vi ser inom de organiserade formerna av religion som kristendomen, islam eller judendomen exempelvis förhåller sig till. Varje enskild individ som kan beskrivas som privatreligiös har en egen definition där inspirationen kan komma från flertalet olika håll.

Vad som verkar framkomma i och med denna uppsats är att även om intresset för den organiserade formen av religion som Svenska kyrkan representerar dalar hos den postkristna svenska befolkningen så behöver detta inte nödvändigtvis innebära ”*en kris för religiositet i*

*allmänhet*⁴⁹ som Thurfjell säger då den privatreligiösa formen, *den osynliga religionen*, i flera fall tar dess plats.

⁴⁹ Thurfjell, *Det gudlösa folket*, 29.

Källförteckning

- Carling, Maria. *Sverige är mer kristet än vi tror*. Svenska Dagbladet. 2007-01-03. <https://www.svd.se/sverige-ar-mer-kristet-an-vi-tror> (hämtad 2017-11-16).
- Dahlgren, Curt. *Att lämna sitt trossamfund- Några sociologiska perspektiv*. (Lund: Arcus, 2008).
- Davie, Grace. *The Sociology of Religion- A Critical Agenda*. Andra uppl. London: Sage Publications Ltd. 2013.
- Erneborg, Therésia. *Gallupundersökning: Sverige ett av världens mest sekulariserade länder*. Dagen. 2009-02-16. <http://www.dagen.se/gallupundersokning-sverige-ett-av-varldens-mest-sekulariserade-lander-1.173542> (hämtad 2017-11-08)
- Frisk, Liselotte. *Nyreligiositet i Sverige : Ett religionsvetenskapligt perspektiv*. Nora: Nya Doxa. 1998.
- Gustafsson, Göran. *Tro, Samfund och Samhälle- Sociologiska perspektiv*. Rev. Utgåva. Örebro: Libris. 2000.
- Heelas, Paul, Woodhead, Linda. *The Spiritual Revolution: why religion is giving way to spirituality*. (Oxford: Blackwell Publishing, 2005).
- Höjer, Henrik. *Sverige är ett udda land*. Forskning och Framsteg. 2015-01-30. <http://fof.se/tidning/2015/3/artikel/sverige-ar-ett-udda-land> (hämtad 2017-11-16).
- Lagercrantz Agneta. *Ett andligt smörgåsbord*. Svenska Dagbladet. 2007-05-24. <https://www.svd.se/ett-andligt-smorgasbord> (hämtad 2017-11-22).
- Luckmann, Thomas. *The Invisible Religion- The Problem of Religion in Modern Society*. New York: MacMillan Publishing Company. 1967.
- Lundin, Tomas. *Sverige världens tredje minst religiösa land*. Metro. 2015-04-14. <https://www.metro.se/artikel/sverige-varldens-tredje-minst-religiösa-land-xr> (hämtad 2017-11-08)
- Löwendahl, Lena. *Religion utan organisation- om religiös rörlighet bland privatreligiösa*. (Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2005).
- Lövheim, Mia, Nordin, Magdalena. *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*. (Malmö: Gleerups Utbildning, 2015).

- Mastiaux, Björn. *Secularization: A Look at Individual Level Theories of Religious Change*. 2012-04-18. <http://www.religiousstudiesproject.com/2012/04/18/bjorn-mastiaux-secularization-%E2%80%93-a-look-at-individual-level-theories-of-religious-change/> (hämtad 2017-11-30).
- P4 Jämtland. *Hur hör Jesus död ihop med fjädrar?* Sverigesradio.se. 2015-04-02. <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=78&artikel=6132767> (hämtad 2017-11-16).
- Rydén, Daniel. *Andligt smörgåsbord får svenskar att tro på Gud*. Sydsvenskan. 2007-05-24. <https://www.sydsvenskan.se/2007-05-24/andligt-smorgasbord-far-svenskar-att-tro-pa-gud> (hämtad 2017-11-27).
- SFS 1951:680. *Religionsfrihetslag*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Svenska kyrkan. *Svenska kyrkan i siffror*. Svenskakyrkan.se. 2017-11-13. <https://www.svenskakyrkan.se/statistik> (hämtad 2017-12-12)
- Thurffjell, David. *Det gudlösa folket: de postkristna svenskarna och religionen* (Stockholm: Molin & Sorgenfrei Förlag, 2015).
- TT. *Rekordtapp för Svenska kyrkan under 2016*. SvD. 2017-01-11. <https://www.svd.se/rekordtapp-for-svenska-kyrkan> (hämtad 2017-11-08)
- Åhman, Torsten. *Varför är just Sverige så sekulariserat?* Dagen. 2012-02-09. <http://www.dagen.se/livsstil/varfor-ar-just-sverige-sa-sekulariserat-1.117849> (hämtad 2017-11-27).
- Österberg, Thomas. *Allt färre svenskar tror på Gud*. Dagen. 2016-08-23. <http://www.dagen.se/allt-farre-svenskar-tror-pa-gud-1.768951> (hämtad 2017-11-08)